

Kokonaisvaltaisuus ja läheisverkostot mukaan ikäihmisten palveluihin¹

Tulevaisuudessa ikäihmisten määrän lisääntyessä tarvitsemme ajatuksia siitä, miten huomioimme iäkkään: miten kohtaamme hänet kokonaisvaltaisesti läheisverkostoineen. Tällä hetkellä me, sosiaalialan ylemmän ammattikorkeakoulun opiskelijat, olemme huolissamme iäkkäiden ihmisten kokonaisvaltaisen kohtaamisen ja läheisverkoston huomioinnin unohtumisesta hoidon ja huolenpidon pyörteisiin. Iäkäs ihminen tulee kohdata hänen ehdoillaan, hänen omassa ympäristössään ja kokonaisvaltaisesti – huomioiden myös läheissuhteet.

Meidän ystävyyssemme alkoi mökkinaapuruudesta. Naapurin vanhukset, puolisoke ja puolikuuro, ovat kuitenkin huumorintajusaan, elämänkokemukses-

saan ja ystävällisyydessään ainutlaatuisia. Sukua emme ole, mutta meitä yhdistää eletty elämä. Ensimmäinen kerta, kun olen saanut kokea aitoa välittämistä ilman sukulaisuutta.

Ikäeromme on suuri, mutta ystävyys ei katso ikää. Olen onnekas ollessani heidän ystävänsä. Lisäksi olen rikas, koska heiltä saamallani viisauden voimalla harmaatakin päivästä tulee valoisa. Ajoittain mieleen tulee haikeus elämän päättymisestä, mutta silloin on viisasta nauttia hetkestä.

Yllä oleva teksti ikääntyneen ja keski-ikäisen ihmisen välisestä ystävydestä kertoo meille jotakin tärkeää, kysymys on molemminpuolisesta kunnioituksesta. Kahvipöydän ääressä jaetut asiat eivät sisällä moittimista, arvostelua tai pakottamista. Kysymys on tavallisten asioiden jakamisesta tasa-arvoisessa vuorovaikutuksessa.

Ikääntyminen on yksilöllistä: siinä missä toinen harastaa, matkustaa ja tapaa ystäviään, toinen voi haluatetaan jäädä kotinsa vangiksi. Syitä tähän voivat olla esimerkiksi sairastuminen tai taloudellinen tilanne. Ikäihmisen

lapset saattavat asua kaukana tai ikäihminen voi valita yksinäisyyden, jos esimerkiksi vuorovaikutussuhde läheisiin ei ole kunnossa. Ikääntyessä läheisverkoston merkitys kuitenkin korostuu.

Ammatillinen näkökulma muutoksessa

Palveluissa iäkkään asiakkaan kokonaisvaltainen kohtaaminen ja läheisverkoston huomiointi toteutuvat vaihtelevasti. Usein keskiössä ovat vain välittömästi fyysiseen terveyteen liittyvät teemat, ja asiakkaiden sosiaalinen ympäristö ja vuorovaikutusverkostot tulevat monesti vain näennäisesti esille. Palveluissa vallitsee tekemisen kulttuuri: kirjauksissa näkyvät vaipanvaihdot, lääkehoito ja haavahoidot. Harvoin kuvataan sitä, millä mielellä asiakas on tai onko ystäviä käynyt kyläilemässä. Kuitenkin elämä on muutakin kuin ulkoapäin määriteltyä hoitoa ja huolenpitoa – iäkkäillä on ihmissuhteita, mielipiteitä ja erilaisia elämäntarinoita, joita he haluavat jakaa.

Kokonaisvaltaisen kohtaamisen katoamisesta hoidon pyöreisiin kannetaan huolta myös ikäihmisten kanssa työskentelevien sosiaalialan ammattilaisten parissa: kohtaamisen tulisi olla tilanteen

¹ Kirjoitus on tehty osana Tampereen ammattikorkeakoulun sosionomi (ylempi AMK) opiskelijoiden opintojaksoa ”Sosiaalityön ajankohtainen tutkimus liittyen huono-osaisuuteen”.

laaja-alaisesti huomioivaa ja iäkstä asiakasta kunnioittavaa, ei ainoastaan tehtyjä hoitotoimenpiteitä.

Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista velvoittaa kuntia selvittämään asiakkaan palvelutarpeen monipuolisesti ja kokonaisvaltaisesti. Laki velvoittaa tarpeen mukaan ottamaan selvitykseen mukaan asiakkaan omaisen, läheisen tai edunvalvojan. Palveluita tulisi kehittää niin, että nostettaisiin selkeästi esiin omaisten ja läheisten rooli ikäihmiselle ja kuinka he ovat mukana hänen elämässään.

Asiakasnäkökulma tulevaisuudessa

Tulevaisuudessa edessä on ikääntyneiden määrän lisääntyminen ja myös yksin eläviä ikäihmisiä on yhä enemmän. Monissa maissa iäkkäät ovat kylän viisaimpia, ja he ovat yhteisön keskiössä. Miksi meidän kulttuurissamme iäkkäät, vanhat ja viisaat, jätetään yksin? Niin kuin nuoren on hyvä kunnioittaa iäkstä, myös iäkkään olisi kunnioitettava nuorta: kunnioitus on molemminpuolinen kauppa.

Elämä on taitolaji myös ikääntyneenä. Eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan kannanotossa viitataan siihen, että ihmisen tulisi elää elämänsä vanhuutta ajatellen. Tätä voi tulkita niin, että ystävyyttä kannattaa harjoitella jo lapsena, harrastaa nuorena ja

ylläpitää sosiaalista verkostoa aikuisuudessa ruuhkavuosien kiireessä. Lasten pesästä lähdön jälkeen on mahdollisuus palata ystävyuden, harrastusten ja omien kiinnostusten pariin. Entä jos sukulaisia tai ystäviä ei ole? Voisiko naapuri olla ystävä tai löytyisikö ystävä harrastuksen parista?

Ammatillinen näkökulma tulevaisuudessa

Yksin elävien iäkkäiden määrän lisääntyessä tulevaisuudessa olisi myös arkeen saattava enemmän kokonaisvaltaista näkemystä ja kohtaamista: hoitoon liittyvän työn ohella myös ikäihmisen arjen sujumiseen olisi kiinnitettävä huomiota. Usein kuitenkin vedotaan kiireeseen ja suureen asiakasmäärään, mutta samassa ajassa kohtaamisenkin voi tehdä monella tapaa: halutaanko vain tehdä suunniteltu tehtävä vai olisiko pysähdyttävä näkemään kokonaistilanne? Mikäli ikäihmisen läheisverkostot eivät ole kunnossa, sosiaalialan ammattilainen on viime kädessä varmistamassa, että ikäihminen tarpeineen tulee huomioiduksi. Kokonaisvaltainen kohtaminen korostuu nimenomaan tilanteissa, joissa ikäihmisellä ei ole läheisiä.

Tulevaisuusvaliokunnan kannanotossa korostetaan ammattiauttajien yhä tärkeämpää tehtävää toimia tukijoina ja edustushenkilöinä kansalaisille, joilla on heikot edellytykset edistää terveyttään.

Erityisesti ikäihmisillä on usein haasteita ylläpitää omaa toimintakykyään, jos he eivät saa riittävästi tukea läheisiltään tai jos läheisiä ei ole. Painotamme Tulevaisuusvaliokunnan mietinnön mukaisesti myös kansalaisyhteiskunnan lähimmäisvastuuta ikäihmisten inhimillisen vuorovaikutuksen lisäämiseksi. Lähimmäisvastuuta voitaisiin edistää esimerkiksi luomalla luontevia kohtaamispaikkoja eri sukupolville tai esimerkiksi tukemalla lasten mahdollisuutta saada työstä vapaata yli 80-vuotiaan omaisen sairastuessa, kuten mietinnössä tuodaan esille.

Lopuksi

Lait, asetukset, strategiat ja mietinnöt ovat välttämättömiä luomaan raameja hoitoon ja huolenpitoon. Ilman koulutuksen tuomaa ammatillisuutta, työntekijän tai läheisen rohkeaa puheeksi ottamista ja erityisesti ilman kunnioitettavaa ja empaattista arvoilmastoa, ikäihmisten laadukas kokonaisvaltainen hoito ja huolenpito eivät kuitenkaan toteudu. Jokaisen iäkkäiden palveluissa työskentelevän ammattilaisen ja läheisen on hyvä pysähtyä miettimään, millaisen elämän itse haluaa iäkkäänä.

Ennaltaehkäisevä, aitoon kohtaamiseen perustuva työ on työtä osallisuuden lisäämiseksi. Tärkeää on kohdata ikäihminen ihmisenä, pysähtyä kuuntelemaan ja olla

läsnä. Keskustelu kahvikupposen ääressä saattaa kuulostaa hukkaan heitetyltä ajalta, mutta jos näin lähimmäisemme kokee tullessa nähdyksi ja kuulluksi, ei se aika voi olla hukkaan heitettyä. Pienillä asioilla on suuri merkitys.

Teija Halkola

Lauri Kervinen

Elsi Martikainen

Laura Nummela

Virpi Uimonen

Merja Sinkkonen

Tampereen ammattikorkeakoulu

Kirjallisuus

Eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan kannanotto vuoden 2015 terveydenhuoltoon. Eduskunnan kanslian julkaisuja 3/2006.